

การเมืองกับพระภิกษุสงฆ์กรณีปัญหาพระพิมลธรรม

Politics and Thai Monks: Case Study of Pra Phimoltham

จักรพงษ์ เอี่ยมสะอาด*

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความเรื่องนี้คือการศึกษาด้านอิทธิพลของการเมืองที่มีต่อพระภิกษุสงฆ์ ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับพระภิกษุสงฆ์ การสนองนโยบายรัฐบาลของพระภิกษุสงฆ์ในกรณีของพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ผลการศึกษาพบว่ารัฐบาลมีบทบาทเป็นผู้อุปถัมภ์ควบคุมดูแลพระภิกษุสงฆ์ในประเทศไทยตลอดมา ความต้องการที่จะชักนำสถาบันสงฆ์ไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับแนวทางการปกครองของรัฐบาลและสถานการณ์ที่รัฐบาลนั้นเผชิญอยู่ จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าอิทธิพลของการเมืองการเมืองแบบเผด็จการได้เข้าไปควบคุมลงโทษพระภิกษุสงฆ์ที่มีความเห็นไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับรัฐบาล ซึ่งเท่ากับเป็นการใช้อำนาจเผด็จการของรัฐแทรกแซงคณะสงฆ์

คำสำคัญ : การเมือง, พระภิกษุสงฆ์ไทย, พระพิมลธรรม, จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ABSTRACT

The objective of this article is to study the influence of politics on Thai monks in the aspects of the relationships between the government and Thai monks and their responses to government policies concerning in case of Phra Pimontham (At Asapho). The result findings are as follows: the Thai government has played a patronage role in supervising and taking care of monks in the Kingdom of Thailand all the time. As patrons,

successive Thai governments have conferred ranks and issued administrative regulations governing the Sangha or association of ordained monks. Any changes in the Sangha must ultimately stem from governmental guidelines. The results of the study allow the researcher to conclude that dictatorial politic had influenced Thai monks; those who have opinions against the government would be controlled and punished. This means that in the past the government had used the absolute power to interfere the clergy.

Keywords : Politics, Thai Monks, Phra Pimontham, Field Marshal Sarit Thanarat

บทนำ

พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันสำคัญสถาบันหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมไทยมาอย่างยาวนาน สถาบันสงฆ์ได้เข้ามามีบทบาทในเชิงปฏิสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆ ในสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมืองการปกครอง อันก่อให้เกิดภาวะสมดุลที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคมไทย¹ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาทำให้พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งในสังคม พระภิกษุสงฆ์จะได้รับการยกย่องนับถือจากชาวบ้านเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจะได้รับความนิยมนับถือเป็นอย่างยิ่ง บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชน

¹ สมบูรณ์ สุขสำราญ, ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์ (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2522), หน้า 2.

* นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ส่งผลให้พระภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์รวมความร่วมมือร่วมใจของชุมชน เป็นผู้นำทางจิตใจของชาวบ้าน นอกจากนั้น ชาวบ้านจะถือว่าพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีความบริสุทธิ์และมีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ เหนือกว่าพวกตน² การแสดงบทบาทหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของพระภิกษุสงฆ์ในประเทศไทยจึงถือได้ว่าเป็นพลังแฝงเร้นที่สำคัญพลังหนึ่งซึ่งสามารถส่งผลกระทบโดยตรงต่ออำนาจการปกครองประเทศได้ ซึ่งประเทศที่มีรากฐานความชอบธรรมและอุดมการณ์การปกครองมาจากศาสนาและธรรมเนียมจารีตอิทธิพลของบรรดานักบวชต่างก็สามารถก่อให้เกิดความชอบธรรมในการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองการปกครอง แม้ต่อมากตินิยมในความชอบธรรมของการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองการปกครองจะเปลี่ยนแปลงไปจากอุดมการณ์ทางศาสนาและธรรมเนียมจารีตมาเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ตามแบบอย่างประเทศตะวันตก แต่ความรู้ ความเข้าใจในระบอบการปกครองตามแบบอย่างประเทศตะวันตกก็ยังคงอยู่ เฉพาะในกลุ่มชนชั้นนำและปัญญาชนของประเทศ ซึ่งเป็นกลุ่มคนจำนวนน้อย ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศยังคงมีความคิดแบบจารีตนิยม พลังและอิทธิพลทางศาสนาก็ยังคงฝังรากลึกอยู่บนศรัทธาของประชาชนและอาจจะดมมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองได้³

อิทธิพลของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อสังคมและประชาชนเป็นสิ่งที่รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญอย่างมาก รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยจึงได้เข้ามาเป็นผู้อุปถัมภ์ดูแลคณะสงฆ์ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการดำรงสมณเพศและควบคุมพระภิกษุสงฆ์ให้อยู่ในศีลในธรรม อีกทั้งยังต้องการให้คณะสงฆ์เข้ามาช่วยส่งเสริมความชอบธรรมในการใช้อำนาจบริหารปกครองประเทศ และช่วย

ในการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลให้บรรลุผล พระพิมลธรรม (อาส อาสโก) เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่มีลูกศิษย์มากจึงกล่าวได้ว่าท่านเป็นพระภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านสูง การเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองของพระพิมลธรรมทำให้ท่านได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ โดยพระพิมลธรรมถูกกล่าวหาว่ามีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์และถูกบังคับให้ลาสิกขาและได้ถูกกักขังอยู่ในห้องขังของสันติบาลเป็นเวลาถึง 5 ปี ก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัว เนื่องจากศาลตัดสินว่าไม่มีความผิดตามข้อกล่าวหาคดีพระพิมลธรรมเป็นคดีที่มีความซับซ้อน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับทั้งการเมืองของประเทศและความขัดแย้งในหมู่พระภิกษุสงฆ์เอง เนื้อหาในบทความนี้ผู้เขียนจะมุ่งเน้นเพียงผลกระทบจากการเมืองทางฝ่ายอาณาจักร (ทางโลก) ที่เกิดขึ้นกับพระพิมลธรรมแต่เพียงเท่านั้น โดยจะกล่าวถึงภาพรวมของการเมืองและนโยบายป้องกันและปราบปรามภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์พอสังเขป

ความหมายของการเมือง

การเมือง ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า Politics มีความหมายตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ดังนี้ น. (1) งานที่เกี่ยวกับรัฐหรือแผ่นดิน เช่น วิชาการเมือง ได้แก่ วิชาว่าด้วยรัฐ การจัดส่วนแห่งรัฐ และการดำเนินการแห่งรัฐ น. (2) การบริหารประเทศเฉพาะที่เกี่ยวกับนโยบายในการบริหารประเทศ ได้แก่ การดำเนินนโยบายระหว่างประเทศ น. (3) กิจการอำนาจหรือควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน เช่น ตำแหน่งการเมือง ได้แก่ ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่อำนาจ (คณะรัฐมนตรี) หรือควบคุม (สภาผู้แทนราษฎร) การบริหารแผ่นดิน (ปาก) ว. มีเงื่อนงำ มีการกระทำอันมีเจตนาอื่นแอบแฝงอยู่ เช่น ป่วยการเมือง⁴

² พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2527), หน้า 209.

³ สมบูรณ์ สุขสำราญ, พระพุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 33 - 34.

⁴ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 90.

นักปราชญ์ได้ให้คำนิยามของการเมืองไว้หลากหลาย เช่น Aristotle ให้คำนิยามการเมืองว่า “การเมืองเป็นเรื่องสาธารณะ (Man is a political animal)” คำนิยามการเมืองของ Valdimer O. Key ที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการบังคับบัญชาและถูกบังคับบัญชา การควบคุม การเป็นผู้ปกครองและถูกปกครอง” สอดคล้องกับนิยามการเมืองของพระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ว่า “การเมืองคือ งานของรัฐ หรืองานของแผ่นดินโดยเฉพาะ ได้แก่ การบริหารราชการแผ่นดิน เป็นงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม” พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของการเมืองว่า “การเมือง คือ การจัดการทำให้คนที่อยู่กันมาก ๆ นั้นอยู่กันด้วยสันติสุข ด้วยความสงบสุขอย่างแท้จริง” ซึ่ง Edward C. Banfield ก็ได้ให้คำนิยามการเมืองในทำนองเดียวกันกับพุทธทาสภิกขุตั้งที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวกับประเด็นที่มีความขัดแย้ง เกี่ยวกับผลประโยชน์ของคนหมู่มาก ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการที่เกิดขึ้น และการขจัดข้อขัดแย้งให้หมดไป” David Easton ได้ให้คำนิยามการเมืองไว้ว่า “การแบ่งสรรปันส่วนหรือจัดสรร โดยใช้อำนาจอันเป็นที่ได้รับการยอมรับหรือที่ถือว่าเป็นไปตามสิทธิ์อำนาจ (authoritative allocation of values)” ซึ่งสอดคล้องกับความหมายการเมืองของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องของการแสวงหาอำนาจทางการปกครองระดับใดระดับหนึ่ง เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่ม” โดย Sheldon S. Wolin ก็ได้ให้คำนิยามการเมืองไปในทำนองเดียวกันนี้ว่า “การแข่งขันเพื่อผลประโยชน์ มีปรากฏมากในสภาพการณ์ที่ผันผวนเปลี่ยนแปลงและภายใต้เงื่อนไขแห่งการมีทรัพยากรที่ประสงค์ในจำนวนจำกัด มีผลกระทบ

ต่อสาธารณะหรือต่อส่วนรวม” นอกจากนี้ยังมีนักปราชญ์อีกหลายท่านที่ได้ให้คำนิยามการเมืองไว้ เช่น Harold Lasswell ได้ให้คำนิยามการเมืองว่า “การเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวกับอิทธิพล (The study of politics is the study of influence and the influential)”⁵ และ สมบูรณ์ สุขสำราญ ได้ให้ความหมายของการเมืองไว้อย่างครอบคลุมว่า “การเมือง หมายถึง ความคิด กิจกรรม และการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจเพื่อบริหารรัฐกิจ การจัดระเบียบสังคมของรัฐ รวมถึงรวมถึงการให้ได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจหรือการให้ได้มาซึ่งอิทธิพล การใช้อิทธิพลเพื่อให้เกิดการจัดสรรคุณค่าในสังคม ไม่ว่าจะเป็นอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมายและกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เศรษฐทรัพย์ และคุณค่าที่เป็นนามธรรม ซึ่งมีความหมายต่อบุคคลในสังคม เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง การได้รับการยอมรับจากสังคม ดังนั้น การที่คณะบุคคลพยายามจะให้ได้มาซึ่งอำนาจเพื่อมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น หรือการที่รัฐบาลพยายามตอบสนองต่อกลุ่มต่าง ๆ ที่แข่งขันกัน เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดหรือกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของกลุ่ม คณะบุคคลหรือประชาชน เพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือองค์กรปกครอง หรือการที่ผู้มีอำนาจดังกล่าวพยายามจะรักษาอำนาจไว้ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมทางการเมืองทั้งสิ้น”⁶

จากความหมายของคำว่า การเมือง ข้างต้น การเมืองจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับอำนาจ การใช้ อำนาจ และการให้ได้มาซึ่งอำนาจ ซึ่งรัฐบาลหรือผู้ปกครองประเทศจะเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจมากที่สุด เพื่อจัดสรรผลประโยชน์ในสังคม และใช้ในการปกครอง ให้เกิดความเป็นระเบียบและความสงบสุขของสังคมและประเทศชาติ

⁵ จิตรโชค วีระสย, สุรพล ราชภัฏนารักษ์ และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ, รัฐศาสตร์ทั่วไป (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 16-22.

⁶ วุฒินันท์ กันทะเตียน, “พระสงฆ์กับการเมือง: แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยในปัจจุบัน,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541), หน้า 28-29.

การเมืองในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์

ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์มีความต้องการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ภายใต้คำขวัญที่ว่า “น้ำไหลไฟสว่างทางสะดวก” การพัฒนาประเทศของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์เน้นการใช้อำนาจอย่างเป็นทางการของรัฐบาลในการดำเนินนโยบาย เพื่อไม่ให้เกิดความล่าช้า แนวนโยบายที่มาจากรัฐบาลเป็นสิ่งที่ข้าราชการและประชาชนจะต้องปฏิบัติตาม รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2502 ซึ่งมี 20 มาตรา เป็นกฎหมายสูงสุดในการบริหารปกครองประเทศ ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้มีมาตราที่มีความสำคัญมากที่สุดที่เป็นการให้อำนาจนายกรัฐมนตรีอย่างกว้างขวางคือ มาตราที่ 17 อาจกล่าวได้ว่าอำนาจตามมาตราที่ 17 ของนายกรัฐมนตรีสามารถสร้างความสงบเรียบร้อยได้ก็เพราะประชาชนเกิดความหวาดกลัว หรือวันเกรงในอำนาจนี้

รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์มากที่สุดรัฐบาลหนึ่ง ลัทธิคอมมิวนิสต์ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีภาพลักษณ์ที่เลวร้ายมากยิ่งขึ้นกว่ารัฐบาลก่อน ๆ คอมมิวนิสต์ไม่ได้เป็นเพียงแค่ลัทธิทางการเมืองที่จะทำลายระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ได้กลายเป็นภัยคุกคามร้ายแรงต่อสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ นโยบายปราบปรามและป้องกันภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ จึงเป็นนโยบายที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ ของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การดำเนินนโยบายนี้ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความต้องการให้สถาบันสงฆ์เข้ามาช่วย โดยให้ความร่วมมือในโครงการสร้างและส่งเสริมบูรณาการแห่งชาติ (National integration) ซึ่งในส่วนของคณะสงฆ์

นั้น ได้ให้การสนับสนุนในการจัดตั้งโครงการต่างๆ ได้แก่ โครงการพระธรรมทูต โครงการพระธรรมจาริก และโครงการอบรมพระสงฆ์เพื่อการพัฒนา ที่ตั้งสำเร็จในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแม้โครงการเหล่านี้เป็นโครงการพัฒนาทางสังคม แต่ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของรัฐบาล เพราะได้ช่วยลดช่องว่างระหว่างรัฐบาลกับประชาชน และยังเป็นการทำให้ประชาชนสนับสนุนและให้ความชอบธรรมแก่รัฐบาลในการต่อต้านอุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่แตกต่างไปจากของรัฐบาล⁷

ผลกระทบจากการเมืองที่มีต่อพระพิมลธรรม

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากนโยบายปราบปรามและป้องกันภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือ เกิดการจับกุมบุคคลจำนวนมากที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกับรัฐบาล หรือเป็นผู้ที่รัฐบาลต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์ การจับกุมบุคคลเหล่านี้บางรายเป็นการจับกุมโดยขาดหลักฐานที่แน่ชัดว่า บุคคลผู้นั้นมีการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์ตามข้อกล่าวหา พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายปราบปรามและป้องกันภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พระพิมลธรรมถูกจับด้วยข้อหาทำการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์และกระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร เนื่องจากทางสันติบาลเชื่อว่าพระพิมลธรรมเกี่ยวข้องกับใบปลิวโจมตีสมเด็จพระสังฆราชและสังฆนายก ซึ่งใบปลิวฉบับนี้ทางสันติบาลเห็นว่าเป็นแผนบ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐและสร้างความแตกแยกในคณะสงฆ์ ความตอนหนึ่งในใบปลิวมีดังนี้

⁷ สมบูรณ์ สุขสำราญ, ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์, หน้า 1.

“ท่านพระมหานิกายทั่วราชอาณาจักรโปรดทราบ เวลานี้ สมเด็จพระสังฆราชกำลังบำ สักขณายกกำลัง คัดบัญชีล้างแค้น ผู้อำนวยการ ส.อ.ส. กำลังเปิดหน้ากาก พระราชาคณะ 47 รูป กำลังร่ำให้ เสียตายกิเลสที่แสดง เมื่อ 2492 สังฆมนตรีกำลังยืม พระมหานิกายทั้งหลาย ท่านอย่าทะนง และอย่า รังเกียจซ่อมหานิกายอีกต่อไป ไขมัน เกิด อย่าย่อตรีไปใช้คณะสงฆ์ไทย คณะสงฆ์ไทยเดิมให้หมั่นใส่อยู่เลย มหานิกายมีพระประมาณ 200,000 รูป มีวัด 20,000 กว่าวัด ธรรมยุติมีประมาณ 4,000 รูป มีวัด 400 กว่าวัด แต่มหานิกายก็เป็นชี้อาหารมยุติ ธรรมยุติกัดหัวเล่น... สังฆราชบำ สักขณายกคัดบัญชีล้างแค้นผู้อำนวยการ ส.อ.ส. (สำนักอบรมครูวัดสามพระยา) เปิดหน้ากาก สังฆมนตรีใหม่ยืม พระราชาคณะ 47 รูปร้องให้ เราทนไม่ไหวแล้ว พระมหานิกายทั้งหลาย ท่านจะมีวัตรภัยศ เพื่อ ยศกันอยู่ทำไม? จงลุกขึ้นปลดแอก ธรรมยุติเสียทีเถิด ไล่สังฆราชบำ ที่มี เลือดคลั่งออกไป ไล่สังฆนายกธรรมยุติ ออกไป โดยร่วมมือกับพวกเรา เวลานี้ เจ้าอาวาสในพระนครธนบุรี ลงชื่อร่วม คัดค้านกับเรา 57 รูปแล้ว พระราชา คณะร่วมกับเรา 73 รูป และเจ้าคณะที่ยังไม่กลับครวสัสมันตนาก็ลงชื่อกับเรา 21 จังหวัดแล้ว เรายังไม่พอ เราอยากเห็นพระมหานิกายรักมหานิกายมากกว่านี้ ถ้าได้เกินครึ่งแล้ว เราจะยื่น หนังสือคัดค้านทันที...”⁸

การสืบสวนคดีนี้ได้สาวไปพบผู้ที่เกี่ยวข้องหลายราย ซึ่งมีพระภิกษุสงฆ์จากวัดมหาธาตุ เข้าไปเกี่ยวข้อง 2 รูป ได้แก่ พระมหามันัส พวงลำเจียก และพระมหานคร ผดุงญาติ และจากการตรวจค้นภายในกุฏิของพระภิกษุสงฆ์ 2 รูปนี้ ได้พบหนังสือเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์และเอกสารจดหมายติดต่อกับบุคคลที่เป็นคอมมิวนิสต์ทั้งในและนอกประเทศเป็นจำนวนมาก จึงยังเป็นเหตุให้ทางสันติบาลเชื่อว่าพระพิมลธรรมต้องเกี่ยวข้องกับลัทธิคอมมิวนิสต์

พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) เดิมชื่อ อาจดวงมาลา เกิดเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2446 ที่ตำบลบ้านโต้น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อ พ.ศ. 2459 ที่วัดศรีจันทร์ จังหวัดขอนแก่น พระพิมลธรรมได้อุปสมบทเมื่อ พ.ศ. 2466 ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2472 พระพิมลธรรมสอบได้เปรียญธรรม 8 ประโยค พระพิมลธรรมเริ่มงานการปกครองคณะสงฆ์เมื่อ พ.ศ. 2474 โดยท่านได้เป็นผู้ตรวจการคณะสงฆ์ในนามของเจ้าคณะมณฑลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2478 ท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดสุวรรณาธาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอธิการบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ใน พ.ศ. 2488 ท่านได้เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง 4 สมัยคือ พ.ศ. 2491, พ.ศ. 2493, พ.ศ. 2494 และ พ.ศ. 2498 ตำแหน่งสูงสุดที่ท่านได้รับในการปกครองคณะสงฆ์คือผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชเมื่อ พ.ศ. 2531 และเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกเมื่อ พ.ศ. 2532 สมณศักดิ์ที่ท่านได้รับมีดังนี้ พ.ศ. 2480 ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญใน

⁸ เกரியศักดิ์ พิศนาคะ, พระพิมลธรรมเป็นคอมมิวนิสต์? (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิริสาส์น, 2518), หน้า 66-69.

ราชทินนามพระศรีสุธรรมมุนี พ.ศ. 2482 ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชในราชทินนามพระราชาสุธรรมมุนี พ.ศ. 2489 ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพในราชทินนามพระเทพเวที พ.ศ. 2490 ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมในราชทินนามพระธรรมไตรโลกาจารย์ พ.ศ. 2492 ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏในราชทินนามพระพิมลธรรม⁹ และเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2528 พระพิมลธรรมได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏในราชทินนามสมเด็จพระพุฒาจารย์ นับเป็นสมณศักดิ์สูงสุดที่ท่านได้รับการแต่งตั้ง

ในกรณีปัญหาพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าคดีพระพิมลธรรมมีอิทธิพลจากการเมืองทั้งฝ่ายอาณาจักรและการเมืองในคณะสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องสูงมาก การปกครองของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ที่มีลักษณะเป็นเผด็จการอำนาจนิยม และมีแนวทางบริหารปกครองประเทศแบบอนุรักษนิยมผนวกกับนโยบายการป้องกันภัยคุกคามและปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเด็ดขาด ได้ทำให้พระพิมลธรรมเข้าข่ายเป็นผู้ประพฤตินอกกริตนอกรอย ไม่สอดคล้องกับแนวทางการสร้างเอกภาพทางการปกครอง เพื่อการพัฒนาอย่างรวดเร็วและเป็นระเบียบเรียบร้อยของรัฐบาล เพราะพระพิมลธรรมเป็นผู้มีแนวคิดไปในทางเสรีนิยม และมีหัวก้าวหน้ากว่าพระภิกษุสงฆ์รูปอื่นๆ ในสมัยนั้นอยู่มาก แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพิมลธรรมก็เป็นสิ่งที่ไม่มีพระเถระผู้ใหญ่รูปใดในสมัยนั้นทำ เช่น การส่งพระภิกษุสงฆ์ไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศและการนำพระภิกษุสงฆ์จากพม่าเข้ามาสอนวิปัสสนาที่วัดมหาธาตุ ซึ่งการนำพระภิกษุสงฆ์จากพม่าเข้ามาสอนวิปัสสนาที่วัดมหาธาตุนั้น ได้ทำให้พระพิมลธรรมถูกรัฐบาลเพ่งเล็งว่ามี

การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับพระภิกษุสงฆ์พม่า ที่รัฐบาลเชื่อว่าได้รับการสนับสนุนจากจีนคอมมิวนิสต์ และคอมมิวนิสต์ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ไม่ได้หมายถึงเฉพาะผู้ที่นิยมในลัทธิมาร์กซิสม์ (Marxism) เท่านั้น แต่บุคคลใดที่ไม่เห็นด้วยหรือปฏิบัติตนที่แปลกแยกไปจากแนวทางของรัฐบาล ก็อาจถูกเพ่งเล็งและถูกกล่าวหาว่า เป็นคอมมิวนิสต์ได้ อีกทั้งการเปิดกว้างตามแนวทางของพระพิมลธรรมก็ทำให้วัดมหาธาตุกลายเป็นศูนย์รวมของผู้คนที่หลากหลาย ซึ่งรวมไปถึงบุคคลที่ต่อต้าน หรืออยู่ฝักตรงข้ามกับรัฐบาลด้วย ดังนั้น เมื่อมีการตรวจพบไปปลิวโจมตีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) และสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) สังฆนายกในกฎิพระลูกวัดของวัดมหาธาตุ ซึ่งรัฐบาลเห็นว่าเป็นแผนการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาของคอมมิวนิสต์ พระพิมลธรรมจึงถูกเชื่อมโยงว่าเป็นผู้ให้การสนับสนุน และมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ไปด้วย

ความก้าวหน้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ทำให้วัดมหาธาตุมีความโดดเด่นต่างไปจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดอื่น ๆ วัดในสังกัดธรรมยุติกนิกายและวัดในสังกัดมหานิกายในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นวัดเบญจมบพิตรของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) และวัดสามพระยาที่เป็นสถานศึกษาสำคัญของพระปริยัติโกศกน (พิน ชุตินฺธโร) ยังไม่ได้มีแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เรียกได้ว่ามีความเป็นสากลอย่างเช่น วัดมหาธาตุของพระพิมลธรรม ทำให้ในบางครั้งเกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างพระพิมลธรรมกับพระเถระผู้ใหญ่รูปอื่น ๆ เหตุการณ์เช่นนี้เป็นสิ่งที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ไม่ต้องการ เพราะจะเป็นการสร้างความแตกแยกในคณะสงฆ์ได้

การยกเลิกการใช้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แล้วประกาศใช้

⁹ ปัจจุบันไม่มีพระภิกษุรูปใดได้รับพระราชทานราชทินนามพระพิมลธรรม พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารี) เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏรูปสุดท้ายที่ได้รับพระราชทานราชทินนามนี้

พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เพื่อต้องการให้การปกครองคณะสงฆ์มีความเป็นเอกภาพเป็นสิ่งที่แสดงถึงเจตนารมณ์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มีการแบ่งอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ เพื่อให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันตามแนวทางประชาธิปไตย การแบ่งอำนาจการปกครองคณะสงฆ์เช่นนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความล่าช้าในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ เมื่อมีพระเถระผู้ใหญ่เห็นพ้องกับรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ในการปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความเป็นเอกภาพตามการปกครองประเทศของรัฐบาล จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ขึ้นแทน ดังนั้นการที่วัดมหาธาตุของพระพิมลธรรมมีแนวทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาแตกต่างไปจากวัดอื่น ๆ และในบางครั้งยังเป็นการฝ่าฝืนดำริของสมเด็จพระสังฆราชและสังฆนายกผู้ซึ่งถือว่าเป็นผู้บังคับบัญชาของพระพิมลธรรมในทรรณะของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ยึดมั่นในธรรมเนียมแบบไทย ย่อมเห็นว่า พระพิมลธรรมปฏิบัตินอกกรอบจึงได้ออกคำสั่งทางวาจาให้ตำรวจเข้าจับกุมและทำการสึกพระพิมลธรรม¹⁰ พร้อมทั้งดำเนินคดีกับท่านในข้อหามีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์และกระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร การออกคำสั่งจับกุมพระพิมลธรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นการออกคำสั่งโดยขาดหลักฐานเพียงพอ เพราะเกิดจากความเชื่อถือที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีต่อพระเถระผู้ใหญ่บางรูป ซึ่งในภายหลังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทราบว่าเป็นความผิดพลาดของท่านจึงต้องการที่จะไปขอขมาและให้ความเป็นธรรมแก่พระพิมลธรรม แต่ท่านก็ถึงแก่อสัญกรรมเสียก่อน

unสรุป

เมื่อนำความหมายของการเมืองในแง่ที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องของการแสวงหาอำนาจทางการเมืองระดับใดระดับหนึ่ง เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่ม” ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มาพิจารณาถึงการเข้าไปเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งซึ่งอำนาจในหมู่พระภิกษุสงฆ์ของพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ในหลายๆ เหตุการณ์ ทำให้พบว่าการเมืองในคณะสงฆ์เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ก่อให้เกิดกรณีปัญหาพระพิมลธรรมขึ้นมา และทำให้พระพิมลธรรมมีศัตรูทางการเมืองในคณะสงฆ์ จนถึงกับเกิดความอาฆาตและการจ้องทำลายพระพิมลธรรมให้พ้นจากเพศบรรพชิตเพื่อขจัดคู่แข่งทางการเมืองในคณะสงฆ์ออกไป

การเมืองสามารถกำหนดทิศทางของประเทศและมีอิทธิพลต่อชีวิตของประชาชน ภายใต้การปกครองอย่างยิ่ง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ในสมัยก่อนหน้ารัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการยกย่องเชิดชู แต่เมื่อถึงสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่สถานการณ์ทางการเมืองทั้งในประเทศและการเมืองโลกเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพิมลธรรมกลับกลายเป็นเรื่องที่ต้องจับตาควบคุมเป็นพิเศษ เหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับพระพิมลธรรมเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่า ในการปกครองการเมืองจะมีอิทธิพลมากกว่าศีลธรรม เพราะพระภิกษุที่มุ่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่ออบรมศีลธรรมจรรยาแก่ประชาชนอย่างพระพิมลธรรมยังถูกปฏิบัติโดยไร้ความเมตตา และจากการที่อำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับพระภิกษุสงฆ์มากขึ้น ทำให้พิจารณาได้ว่า พระภิกษุสงฆ์ผู้ซึ่งแสวงหาความหลุดพ้นจากสังสารวัฏยังสามารถถูกอำนาจเข้าครอบงำจนยึดติดกับอำนาจนั้นได้ การปกครองคณะสงฆ์

¹⁰ กิตติศักดิ์ ศรีอำไพ, บันทึกฉบับนี้เปิดเผยโดยกิตติศักดิ์ ศรีอำไพ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรบริการ, 2509), หน้า 29.

ตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์นั้นเป็น
สิ่งที่รัฐบาลกำหนดบังคับใช้กับพระภิกษุสงฆ์เพื่อ
ประโยชน์ทางการปกครองและประโยชน์ทางการ
เมืองของรัฐบาล อำนาจและสมณศักดิ์ต่าง ๆ ที่
มอบให้พระภิกษุสงฆ์นั้นก็อาจเป็นสิ่งทำลาย

พระภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งรูปใดได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม
กรณีปัญหาพระพินัยกรรมเป็นเครื่องยืนยันความ
จริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับพระ
ภิกษุสงฆ์ของไทยได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ ศรีอำไพ. (2509). *บันทึกฉบับนี้เปิดเผยโดยกิตติศักดิ์ ศรีอำไพ*. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์อักษรบริการ,
- เกรียงศักดิ์ พิทยานะ. (2518). *พระพินัยกรรมเป็นคอมมูนิสต์?*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริสาส์น,
จิระโชค วีระสย, สุรพล ราชภัณฑารักษ์ และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ. (2542). *รัฐศาสตร์ทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์,
- ราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), พระ. (2527). *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมล
คีมทอง,
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (2541). “*พระสงฆ์กับการเมือง: แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยในปัจจุบัน*.”
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล,
- สมบุญ สุธาสารณ. (2522). *ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร:
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,
- _____. (2527). *พระพุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม*. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,